

รามเกียรติ์ : ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับทัศนศิลป์

นางสาวปวีณา ร่ำเรือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

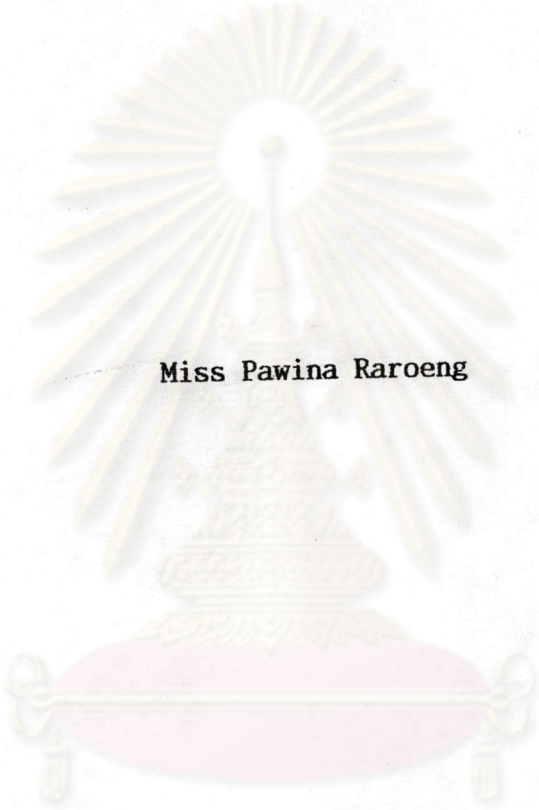
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2539

ISBN 974-636-651-3

I1725940X

RAMAKIEN : THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERARY TEXTS AND VISUAL ARTS

Miss Pawina Raroeng

ศูนย์วิทยทรัพยากร
A Thesis Submitted in Partial-Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Division of Comparative Literature

Graduate school

Chulalongkorn University

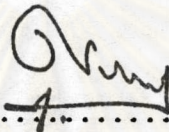
Academic Year 1996

ISBN 974-636-651-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : รามเกียรติ์ : ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับทัศนศิลป์
โดย : นางสาวปวีณา ไร่เรือง
หน่วยวิชา : วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีศิลป์ บุญขจร
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : อาจารย์จุลทัศน์ พยามรานนท์

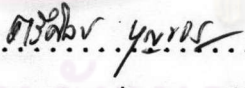

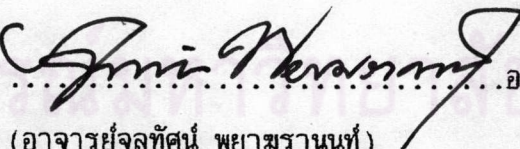
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

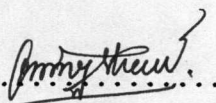

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....กมลรัตน์ ตระกูล.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. กอังกาญจน์ ตะเวทีกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีศิลป์ บุญขจร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์จุลทัศน์ พยามรานนท์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ เถกิงวิทย์)

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิจัยวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ปวีณา รำเรียง : งามเกียรติ : ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับทัศนศิลป์ (Ramakien : The Relationship Between Literary Texts and Visual Arts) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ศรีศิลป์ บุญขจร อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ.จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. 277 หน้า.
ISBN 974-636-651-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับทัศนศิลป์ โดยศึกษาวรรณกรรม 3 ฉบับ คือ วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 วรรณกรรมโคลง เรื่องรามเกียรติ์ประกอบภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวรรณกรรมโคลงภาพ เรื่องรามเกียรติ์ประกอบภาพประติมากรรมปูนต้ำที่วัดพระเชตุพนฯ เปรียบเทียบกับ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และภาพประติมากรรมปูนต้ำเรื่องรามเกียรติ์ที่วัดพระเชตุพนฯ

ผลการศึกษาพบว่า เรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมกับทัศนศิลป์มีลักษณะการนำเสนอเป็นเรื่องราวต่อเนื่องและแสดงรูปลักษณะของตัวละครตรงกัน ด้านการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลพบว่า เรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 มีอิทธิพลทำให้เกิดโคลง เรื่องรามเกียรติ์ ส่วนภาพประติมากรรมปูนต้ำกับโคลงภาพ เรื่องรามเกียรติ์ต่างมีลักษณะเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน และโคลงภาพ เรื่องรามเกียรติ์อาจมีอิทธิพลทำให้เกิดภาพประติมากรรมปูนต้ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... วรรณคดี เปรียบ เทียบ .....
สาขาวิชา ..... วรรณคดี เปรียบ เทียบ .....
ปีการศึกษา ..... 2539 .....

ลายมือชื่อนิสิต ..... นวรัตน์ รำเรียง .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... อ.จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ..... อ.ศรีศิลป์ บุญขจร .....
(Signature)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

C610150 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEY WORD: RAMAKIEN/ LITERARY TEXTS/ VISUAL ARTS

PAWINA RAROENG : RAMAKIEN : THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERARY TEXTS AND VISUAL ARTS. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. TRISILPA BOONKHACHORN, THESIS COADVISOR : JULATUS PAYAKARANON, 277 pp. ISBN 974-636-651-3

This Thesis's objective is to study the story of Ramakien, concentrating on the relationship between the literary texts and visual arts. The attempt will be made in order to study three versions of Ramakien; King Rama I's version, the verse describing of the Ramakien Mural Paintings at The Temple of The Emerald Buddha's version and the verse describing of the Ramakien Bas-reliefs at Wat Phra Chetuphon's version to compare with The Ramakien Mural Paintings at The Temple of The Emerald Buddha and The Ramakien Bas-reliefs at Wat Phra Chetuphon.

It can be concluded that the literary texts and visual arts share the same characteristic of the continuing narration and the character's figures from the story of Ramakien. The Ramakien of King Rama I 's version has an influence to create the most of the Mural Paintings and the Ramakien Mural Paintings have an influence to create the verse describing of the Mural Paintings. But the Ramakien Bas - reliefs and the verse describing are created to support each other. The verse describing probably have an influence to create the Ramakien Bas - reliefs.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา..... วรรณคดี เปรียบ เทียบ

สาขาวิชา..... วรรณคดี เปรียบ เทียบ

ปีการศึกษา..... 2539

ลายมือชื่อนิสิต..... นวภัทรา ธีระวงศ์

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... อ.วิมล งาม

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... อ.วิมล งาม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความอนุเคราะห์อย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลป์ บุษจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งท่านทั้งสองกรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการค้นคว้า ซึ่งเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวเกียรติโดยตรง

ทั้งนี้ต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. กองกาณจน์ ตะเวทีกุล ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร. อนงค์นาฏ เถกิงวิทย์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจสอบและให้คำแนะนำสำหรับการแก้ไข ทั้งอาจารย์ทุกท่านในหน่วยบรรณคดีเปรียบเทียบที่ได้ให้การอบรมความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนทุกท่านที่ให้ความสนับสนุน และเป็นกำลังใจให้จนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการทําวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้า	3
สมมติฐาน	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
วิธีดำเนินการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
คำสำคัญ	5
2 รามเกียรติ์ : ความเป็นมาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับทัศนศิลป์	6
2.1 ความเป็นมาของเรื่องรามเกียรติ์กับศิลปะแขนงต่าง ๆ	6
2.1.1 อิทธิพลของเรื่องรามายณะในงานศิลปะแขนงต่าง ๆ	
ของประเทศใกล้เคียง	6
2.1.2 สันนิษฐานด้านที่มาของเรื่องรามเกียรติ์ในงานศิลปะ	
แขนงต่าง ๆ	8
3 เรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมกับทัศนศิลป์ : ศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ.....	20
3.1 เรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมบทละคร กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง	
และภาพประติมากรรมหุ่นต่า	20

3.1.1	เปรียบเทียบส่วนเนื้อเรื่อง	20
3.1.1.1	วิธีการนำเสนอ "เหตุการณ์" ที่สัมพันธ์กับ "ภาพเหตุการณ์"	20
	ก. การนำเสนอเรื่องราวเกียรติที่มีลักษณะ ต่อเนื่อง	20
	ข. ส่วนของเนื้อเรื่องมีส่วนของเหตุการณ์ ที่ตรงกัน	24
3.1.1.2	การนำเสนออุปนิสัยของตัวละครในเรื่องที่ สัมพันธ์กัน	30
	ก. สีสันกายของตัวละคร	31
	ข. รูปร่างหน้าตาของตัวละคร	35
	ค. ลักษณะพิเศษทางกาย	40
3.1.2	เปรียบเทียบลักษณะที่สัมพันธ์กับงานการแสดง	44
3.1.2.1	ความสัมพันธ์เกี่ยวกับเครื่องทรงของตัวละคร ..	44
3.1.2.2	ความสัมพันธ์ในการแสดง "ท่าจับ"	48
4	ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกียรติ : เอกลักษณ์และการศึกษา เปรียบเทียบกับวรรณกรรมบทละคร	50
4.1	เอกลักษณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง	50
4.1.1	ลักษณะของภาพจิตรกรรมไทย	50
4.1.2	เอกลักษณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง : จิตรกรรมไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตก	51
4.2	จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกียรติ : จุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนโลกธรรม .	53
4.3	ประวัติและพัฒนาการของภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกียรติ	56
4.4	อิทธิพลของเรื่องราวเกียรติในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ที่มีต่อภาพจิตรกรรมฝาผนัง	61

4.4.1	อิทธิพลในส่วนของเนื้อเรื่อง.....	61
4.4.1.1	เนื้อหา	63
4.4.1.2	การลำดับเรื่องและการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง .	77
5	โคลงประกอบภาพ : การศึกษาเปรียบเทียบกับภาพทัศนศิลป์	93
5.1	โคลงเรื่องรามเกียรติ์ : อิทธิพลที่ได้รับจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง	93
5.1.1	ด้านวัตถุประสงค์ในการสร้าง:ที่มาของการเกิดอิทธิพล	93
5.1.2	การถ่ายทอดเรื่องรามเกียรติ์จากภาพจิตรกรรม เป็นโคลงประกอบภาพ	95
5.1.2.1	รูปแบบการนำเสนอเรื่อง	95
5.1.2.2	เนื้อเรื่อง	97
5.1.2.2.1	การดำเนินเรื่อง	97
5.1.2.2.2	เหตุการณ์ในเรื่อง	101
5.2	โคลงภาพเรื่องรามเกียรติ์ : เปรียบเทียบกับภาพประติมากรรมหุ่นต่า .	114
5.2.1	ที่มาและวัตถุประสงค์ในการสร้าง.....	114
5.2.2	ด้านเนื้อหา	117
5.2.2.1	ความต่อเนื่องของเหตุการณ์	117
	ก. โคลงอธิบายเหตุการณ์ภาพต่อภาพ	119
	ข. โคลงบรรยายเป็นภาพเหตุการณ์ต่อเนื่อง ..	121
5.2.2.2	รายละเอียดของเหตุการณ์	123
5.2.3	ลักษณะของการเกี่ยวคู่ต่อกันระหว่างโครงกับภาพ.....	125
5.2.3.1	มีการเน้นสาระสำคัญของแต่ละฝ่าย.....	125
5.2.3.2	เสริมรายละเอียดแก่กัน.....	127
5.2.3.3	เชื่อมโยงจุดเหตุการณ์แต่ละฝ่าย.....	128
	บทสรุป	131
	รายการอ้างอิง	137
	ภาคผนวก.....	141
	ประวัติผู้เขียน.....	277

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 วายิงของอินโดนีเซียกับหนังใหญ่ของไทย	7 ก
2 เติร์ยักษ์เฝ้าประตูที่ปราสาทมณฑลเทียบกับหัวเขนของไทย	17 ก
3 ทศกัณฐ์ของอินเดีย	17 ข
4 ทศกัณฐ์ของขอม	17 ข
5 ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 59 ประคนธรรพพาทนุมาณมาดูชัยภูมิลง	23 ก
6 ประคนธรรพกำลังพาทนุมาณไปดูชัยภูมิลง ทนุมาณพบยักษ์กานูราช	23 ข
7 พระรามและพระลักษมณ์	33 ก
8 พระพรตและพระสัตรุด	33 ก
9 พาลีมีกายสีเขียวเหมือนพระอินทร์	34 ก
10 ทศกัณฐ์ พิเภก และยักษ์เมืองลงกา	34 ก
11 รูปลักษณ์ของนางสีดา	37 ก
12 รูปลักษณ์ของนางสีดาและนางเบญกาย	37 ข
13 รูปลักษณ์ของพระอินทร์และเหล่าเทพ	40 ก
14 รูปลักษณ์ของท้าวมาลีวราช	40 ก
15 รูปลักษณ์ของทศกัณฐ์และท้าวสหัสเดชะ	41 ก
16 รูปลักษณ์ของทศกัณฐ์และท้าวสหัสเดชะ จากภาพประติมากรรมหุ่นดำ	41 ข
17 เครื่องแต่งตัวพระในงานการแสดง	45 ก
18 เครื่องแต่งกายของตัวพระในภาพจิตรกรรม	45 ข
19 เครื่องแต่งตัวนางในงานการแสดง	46 ก
20 เครื่องแต่งกายนางในภาพจิตรกรรม	46 ข
21 ทำจับในการแสดงโขน	48 ก
22 ทำจับจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง	48 ข
23 ทำจับจากภาพตัวหนัง	48 ข

ภาพที่

หน้า

24	ท่าจับจากภาพประติมากรรมนูนต่ำ	48 ค
25	ภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนไมยราพสะกดทัพ	71 ก
26	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทหารลิงสู้กับภูเขา	71 ข
27	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทศกัณฐ์ผ่น	71 ข
28	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงกลางดี	72 ก
29	ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 47	85 ก
30	ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 71	85 ก
31	ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงขั้นตอนการต่อสู้ของพระรามกับพระยาทูลชน	90 ก
32	ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 1 แสดงความต่อเนื่องของภาพระหว่างห้อง	96 ก
33	ภาพขยายส่วนหนึ่งของห้องที่ 2	96 ก
34	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงถึงชายล้อมปีศาจยักษ์	109 ก
35	ภาพประติมากรรมนูน นกสามพาที่ไม่มีเขน	120 ก
36	ภาพประติมากรรมนูนต่ำ สดาขุขวางรถทศกัณฐ์	120 ก
37	ภาพประติมากรรมนูนต่ำ องคตจับปักหลั่นได้	122 ก
38	ภาพประติมากรรมนูนต่ำ องคตแก้สาบปักหลั่น	122 ก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย